

Stanisław Głowa

"Theologische Berichte I", E. Christen,
A. Grillmeier, E. Ruckstuhl, A. Ziegler,
Zürich-Einsiedeln-Köln 1972 :
[recenzja]

Collectanea Theologica 43/3, 231-233

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wiedź swoją pragnie zawrzeć w dwu tomach. Mamy przed sobą tom pierwszy, a drugi ukaże się w przyszłości. W tym pierwszym tomie autor analizuje najpierw stosunki istniejące w przeszłości między nauką Kościoła a systemami ekonomicznymi, od starożytności aż po nowożytną epokę przemysłową, kiedy społeczna nauka magisterium Kościoła stała się w obliczu technicznej rewolucji i zmian przez nią przyniesionych. Jest to więc część historyczna, doprowadzona do encykliki *Populorum progressio*.

Druga część tomu poświęcona jest zależnościom między rozwojem ekonomicznym a rozwojem człowieka. Znajdujemy tu wiele spraw: sens ekonomii i gospodarki światowej, antropologię i socjalizację, demografię i kulturę, a przede wszystkim analizę natury społeczności przemysłowej, która jest znakiem czasu dla chrześcijan aktywnie uczestniczących w przeobrażaniu świata.

Część trzecia zawiera refleksje natury teologicznej na temat związku „Kościoła — społeczność przemysłowa”. Jest tutaj studiowana rola społeczna Kościoła w kontekście sekularyzacji i w powiązaniu ze światem, a także, co było ogniskiem, w izolacji od świata („getto”). Wreszcie na zakończenie autor podaje nam obszernie rozważania na temat prawa naturalnego jako czynnika wewnętrznie związanego z moralnością, zawsze nieodzownego, a jednocześnie pogłębianego w kontekście ekonomicznego i etycznego wzrostu człowieka.

Aubert jest obeznany z etycznymi i prawnymi problemami czasów współczesnych, o czym świadczą jego liczne publikacje w tym względzie. Także w niniejszej pozycji obficie posługuje się literaturą, choć nie zawsze wyselekcjonowaną. Obok słów uznania dla autora za włożenie wysiłku w przygotowanie tego dzieła, nasuwają się też pewne uwagi krytyczne. Przede wszystkim sposób omawiania wielu zagadnień jest zbyt rozwlekły i konferencyjny. Miejscami książka przypomina podręcznik do historii nauki społecznej Kościoła. Gdzie indziej znów, jak np. zagadnienie autonomii rzeczywistości ziemskich, ważne dla tego typu dzieła, zajmuje zaledwie parę stron (s. 326 nn). Także problematyka sekularyzacji została potraktowana zdawkowo (s. 288 nn). Jeden z celów, jaki autor sobie postawił przy pisaniu tej książki, to wyłonienie podstaw doktrynalnych, służących do opracowania katolickiej etyki społecznej. Czy mu się to udało? Trzeba powiedzieć, że raczej tak. Ważne jest zwłaszcza akcentowanie przez Auberta postawy służebnej Kościoła w stosunku do potrzeb ludzkości.

Ogólnie można jednak powiedzieć, że dzieło jest jakby trochę „przegadane”.

Tom II ma zawierać refleksje nad pracą, własnością, handlem, walką klas, niedorozwojem ludów oraz miejscem wspólnoty międzynarodowej w świecie dzisiejszym. Zobaczymy po jego ukazaniu się, czy autor lepiej go dopracował, niż tom obecny.

W sumie obecna pozycja jest wartościowa i dla czytelników, zajmujących się tymi problemami, może być interesująca, choć nie wiadomo, ilu z nich doczyta ją do końca.

Ks. Stanisław Głowa SJ, Warszawa

Theologische Berichte I: E. CHRISTEN, Ehe als Sakrament — neue Gesichtspunkte aus Exegese und Dogmatik; A. GRILLMEIER, Die altchristliche Christologie und die moderne Hermeneutik; E. RUCKSTUHL, Die johanneische Menschensohnforschung 1957—1969; A. ZIEGLER, Hinweise zur moraltheologischen Frage der Gewaltanwendung, Zürich-Einsiedeln-Köln 1972, Benziger Verlag, s. 371.

Mamy przed sobą dzieło wydane wspólnie przez seminarium duchowne w Chur i wydział teologiczny w Lucernie. Wydawcy, J. Pfammater i F. Furger, zapowiadają, że jest to pierwszy tom z nowej serii publikacji i za nim pójdą inne. Jaki jest cel wydawców? Wychodzą z założenia, że pogłębiająca się dzisiaj specjalizacja w dziedzinie badań teologicznych sprawia

nawet zawodowym teologom trudności w stworzeniu sobie syntezy poglądów w jakiejś kwestii. Poza tym sądzą, że specjalizacja w katolickiej teologii nie może być nigdy tego rodzaju, aby uprawiający ją teolog utracił kontakt z całością prawd objawionych. Dlatego publikacje w serii *Theologische Berichte* mają stanowić pomoc w nowym spojrzeniu na współczesne problemy teologiczne, a także ukazać perspektywy dalszych badań.

Co przedstawia ten pierwszy tom? Cztery rozprawy pióra egzegety, teologa dogmatycznego, historyka dogmatów i etyka. W pierwszej E. Christen wydobywa nowe ujęcia sakramentalności małżeństwa na podstawie egzegezy i dogmatyki; A. Grillmeier odczytuje wczesnochrześcijańską chrystologię w perspektywie dzisiejszej hermeneutyki; E. Ruckstuhl daje przekrój współczesnych badań (lata 1957—1969) w zakresie problematyki wcielenia Syna Bożego według Ewangelii św. Jana; wreszcie w czwartej rozprawie A. Ziegler daje wskazówki odnośnie teologicznomoralnego aspektu użycia przemocy w stosunkach międzyludzkich.

Jest rzeczą niemożliwą w krótkiej prezentacji dzieła omówić wszystkie cztery rozprawy. Wydaje się natomiast celowe zwrócić uwagę na artykuł E. Christena o nowych ujęciach teologii małżeństwa. Zmieniające się bowiem, autonomiczne i zsekularyzowane środowisko człowieka odbija się bardzo na stosunkach międzyludzkich, zwłaszcza na małżeństwie. Autor studiuje omawiany temat najpierw na płaszczyźnie historycznej, dając ciekawe streszczenie historii dogmatu o małżeństwie. Potem analizuje chrześcijańskie małżeństwo w perspektywie historiozbowczej według 5 rozdziału listu św. Pawła do Efezjan, a zwłaszcza teologiczne znaczenie paraleli między związkiem Chrystusa z Kościołem a chrześcijańskich małżonków między sobą (*himmlische und irdische Ehe*), które dotąd nie zostało w pełni wykorzystane. Dalszym etapem są rozważania na temat roli małżeństwa w historii zbawienia oraz relacji między symbolem a sakramentem i roli, jaką odgrywa małżeństwo jako symbol realizacji zbawienia. Powołując się między innymi na oryginalną pracę, jaką wydał Walter Kasper¹, przypomina, że jedynie mężczyzna i kobieta tworzą razem istotę człowieka, a związek małżeński posiada z tego względu wyjątkową podatność do symbolizowania i urzeczywistniania chrześcijańskiego zbawienia. Jednak ten aspekt nie powinien być wykorzystywany przeciw celibatowi czy bezżenności dobrowolnie podjętej dla królestwa Bożego, gdyż w tym wypadku partnerem uzupełniającym na płaszczyźnie osobowej staje się sam Bóg i Jego miłość. Ale może ważniejsze będzie przytoczenie konkluzji, do jakich dochodzi autor, niż drobiazgowo śledzenie toku jego analiz.

E. Christen sądzi, że należy uwolnić się od takiej teologii małżeństwa, która kieruje się wskazówkami prawniczymi, wypracowanymi w okresie średniowiecznym, kiedy istotę małżeństwa rozważano na płaszczyźnie kontraktu i umowy społecznej. Dzisiejsza teologia małżeństwa dokonuje badań na trzech jakby poziomach: egzegetycznym (Ef 5, 21—33), teologiczno-systematycznym, przez odniesienie sakramentu małżeństwa do zbawczej idei, jaką miał Bóg przy powołaniu do życia ludzi oraz na poziomie teologiczno-egzystencjalnym, gdzie zgłębiane jest przez człowieka przeżycie symbolu i odczytanie znaczenia sakramentu.

Można oczywiście pokusić się także o nakreślenie przyszłych linii rozwojowych w tym względzie. Otóż wydaje się, że teologia, która jeszcze dzisiaj sprowadza istotę małżeństwa do umowy (kontraktu), będzie musiała zrobić miejsce dla miłości albo wspólnoty miłości (*Liebesgemeinschaft*) jako istoty sakramentu małżeństwa. Należy też pominąć spory o datę czy miejsce jego ustanowienia, gdyż założenie przez Chrystusa Kościoła jako podstawowego sakramentu zbawienia, stawia poza nawias pytanie o takie szczegóły. Przyjęcie tego sa-

¹ Zob. Walter Kasper, *Die Verwirklichung der Kirche in Ehe und Familie. Überlegungen zur Sakramentalität der Ehe*, w: *Glaube und Geschichte*, Mainz 1970, 330—354.

kramentu przez chrześcijan będzie w personalistycznej teologii małżeństwa rozumiane odtąd jako przyjęcie sakramentalnego zadania, które należy wykonać. Dlatego tam, gdzie dotąd dominowały określenia prawnicze, musi odtąd zająć ich miejsce teologia oparta całkowicie na Objawieniu i małżeńskiej wspólnocie miłości.

Naturalnie nie wszystko w teologii małżeństwa jest — czy będzie w najbliższej przyszłości — wyjaśnione. Kiedy bowiem mówimy, że małżeństwo jest nierozwiązalne, wskazujemy na to, że symbolizuje ono nierozzerwalny związek Chrystusa z Kościołem. Ale z praktyki życia duszpasterskiego wiadomo, iż są takie małżeństwa, które wskutek rozbicia i całkowitego zaniku wzajemnej miłości, nie są zdolne do owej głębokiej symboliki; być może, były nawet jej pozbawione od samego początku z powodu braku wiary. Czy nie są to w takim razie pozorne związki sakramentalne? Czy w przyszłości nie stanimy wobec takiej kwestii: co jest ważniejsze, wierność dla głęboko przeżytej wspólnoty miłości w małżeństwie czy też sztywna obrona norm ustanowionych w dawnych wiekach?

Autor nie daje odpowiedzi na te prowokujące pytania. Postęp w teologii małżeństwa na pewno jest konieczny i potrzeba głębszego odczytania Ef 5, 21—33 jest słuszną, ale nie można przy tym zrywać z ogólnie przyjętym dorobkiem teologicznym, zwłaszcza jeżeli jest potwierdzony przez naukę magisterium Kościoła. Z pewnością jednak artykuł E. Christena, miejscami trochę szokujący, zachęca do głębszych badań w tej dziedzinie.

Dla moralistów i etyków równie interesujące jest studium A. Zieglera o teologicznomoralnym aspekcie użycia przemocy w świecie dzisiejszym. Porwanie samolotów, obrona zdobyczy postępu ludzkiego, uprawnienia, jakie posiada każda władza prawnie ustanowiona władza do kontynuowania swej roli, a z drugiej strony dokonywanie zmian (teologia rewolucji) — wszystko to są bardzo aktualne dzisiaj problemy. Niestety z braku miejsca na dalsze rozważania musimy odesłać czytelnika do oryginału.

Rozprawy Grillmeiera i Ruckstuhla są dosyć spekulatywne i mają znaczenie przede wszystkim dla zawodowych teologów.

Theologische Berichte należy uznać za pozycję udaną. Można żywić nadzieję, że następne tomy będą poruszać również aktualną problematykę i nie ograniczać się do spekulatywno-historycznych kwestii.

Ks. Stanisław Głowa SJ, Warszawa

Schott-Messbuch. Die neuen Wochentagslesungen, część 4: 21.—34. Woche im Jahr, Freiburg-Basel-Wien 1972, Verlag Herder, s. 618.

Czwarta część komentarzy do czytań dni feriałnych obejmuje okres od dwudziestego pierwszego do trzydziestego czwartego tygodnia w ciągu roku. Podobnie jak w poprzednich tomikach połączono razem czytania roku pierwszego i drugiego. Wydawcy zapowiadają na rok 1973 ukazanie się komentarzy do czytań Mszy św. wotywnych. Komentarze przeznaczone są nie tylko dla kapłanów, przygotowujących homilię, ale również, a nawet przede wszystkim, dla wiernych z myślą o tych, którym warunki nie pozwalają uczestniczyć w Mszy św. codziennie, a którzy pragną jednak karmić się słowem Bożym na codzien. Taki jest przecież cel „obfitszego zastawienia stołu słowa”.

Zgodnie z tym celem komentarze nie wchodzą w szczegóły badań egzegetycznych i teologiczno-biblijnych. Poprzestają na podaniu zasadniczej myśli danej perykopy. Podkreśla ją jeszcze bardziej tekst pozabiblijny, zamykający czytania danego dnia.

Niewielki format tej książeczki, wydanej na papierze brewiarzowym, umożliwia wygodne korzystanie z komentarzy nie tylko w domu, ale również w podróży, w czasie urlopu itp.

Ks. Jan Charytański SJ, Warszawa